

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว
OTOP นวัตวิถี กรณีศึกษาบ้านห้วยน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ
Approach Management to Community Driven Processes of
the Tourist Community OTOP Nawatvithi Projects : A Case
Study BanWarn, Namkham Sub-District , Muang-Sisaket
District, Sisaket Province

จิตติมา พลศักดิ์¹ และรพีภัทร ศรีไกรภักดิ์²
Jittima Palasak¹ and Rapheephat Sikraiphak²

Received : August 26, 2020; Revised : September 25, 2020; Accepted : October 5, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวโอท็อป นวัตวิถี ในเขตพื้นที่บ้านห้วยน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 23 คน และการประชุมสนทนากลุ่มย่อยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการสังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการชุมชน สู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว โอท็อป นวัตวิถีไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการแบบผสมผสานวิธีทั้งแนวตั้งและแนวนอน 2) การจัดทำแผนชุมชนท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 3) ความพร้อมในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว 4) การเตรียมความพร้อมด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 5) การจัดตั้งคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวชุมชน

¹คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University, Thailand: email : phalasadak2020@gmail.com

²เครือข่ายองค์กรชุมชนและสังคม จังหวัดศรีสะเกษ; Community Organizations and Social, Sisaket Province, Thailand: email : tgmproject2010@gmail.com

คำสำคัญ (Keywords) : การบริหารจัดการ, การขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว, โอท็อป

Abstract

The purposes of this research were to study the ways of community management toward the process of OTOP Nawatvithi tourism community advocacy at Warn village, Namkam sub-district, Muang district, Sisaket province by using the quantitative data was collected by in-depth interview from 23 target groups and focus group from 12 key informants for bringing the data received for synthesizing, concluding and presenting the descriptive data. The research findings are as follows: The community had suggested the ways of community management toward the process of OTOP Nawatvithi tourism community advocacy as 5 points; namely 1) participation in mixed activity management both vertical and horizon, 2) tourist community planning of village, 3) readiness in tourism program management, 4) readiness preparation on the accommodation and facilities and 5) appointing the working group on the community tourism

Keywords : Management of Community, Driving the Tourism Community, OTOP

บทนำ (Introduction)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) กำหนดกรอบแนวคิดด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากในการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของ เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค กรมการพัฒนาชุมชนจึงจัดโครงการไทยนิยมยั่งยืน ชุมชนโอท็อป (OTOP) นวัตกรรมวิถี ซึ่งมีเป้าหมายในการดึงคนเข้าหมู่บ้านด้วยการท่องเที่ยว โดยมีแนวคิดในการพัฒนาต่อยอดจากการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี พ.ศ.2544 บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ “ต่อยอดอดีต” “ปรับปรุงจจุบัน” และ “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” (Community Development Department, 2018 :7-15) ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนพัฒนาศักยภาพต้นทุนชุมชนใน

การผลิตสินค้าและบริการให้เกิดการยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือนของประชาชนในรูปแบบของการจำหน่ายสินค้าของชุมชนท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานรัฐและหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุนส่งเสริมตามนโยบายรัฐเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายที่มุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล

บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว โดยชุมชนได้ประชุมหารือในการสร้าง “วัดพระธาตุสุพรรณหงส์” เพื่อเป็นศาสนสถานที่สำคัญ สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง และเป็นหมู่บ้านรักษาศิล 5 และในปี พ.ศ. 2544 เกิดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้น หรือเรียกว่าโครงการโอท็อป ทำให้สินค้าที่มาจากผ้าทอมือลวดลายต่าง ๆ อาทิ ลายผ้าขิด ลายผ้าซิ่นตีนจก ซึ่งเป็นลายแบบดั้งเดิม และเครื่องจักสานเต็บโตขึ้นกลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของชุมชนที่จำหน่าย ทั้งในชุมชนและออกร้านในงานแสดงต่าง ๆ เป็นสินค้ามีชื่อเสียงของชุมชน ในปี พ.ศ. 2561 ชุมชนได้ผลักดันวัดพระธาตุสุพรรณหงส์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ พร้อมขับเคลื่อนชุมชนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง เน้นการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บ้านห้วยจึงถูกผลักดันให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนส่งเสริมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ให้ชุมชนได้มีการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองโดยตลอด พื้นฐานการดำเนินงานกิจกรรมของชุมชนบ้านห้วยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนทุกคน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ร่วมรับผลประโยชน์ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเสริมหนุนให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการที่ชุมชนสร้างขึ้น ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชุมชนเป็นหนึ่งในหมู่บ้านชุมชนต้นแบบชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของจังหวัด ศรีสะเกษ ได้รับคัดเลือกในการแข่งขันหมู่บ้านต้นแบบระดับประเทศที่มีความเข้มแข็งด้านศักยภาพ และเป็น 1 ใน 160 แหล่งท่องเที่ยวที่ถูกแนะนำให้ชุมชนท่องเที่ยว นวัตวิถีระดับประเทศจากกรมการพัฒนาชุมชน ที่มีจุดเด่นด้านการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงศาสนา วัฒนธรรม และมีสินค้าพื้นถิ่นด้านงานหัตถกรรม ทอมือ งานจักสานเป็นสินค้า OTOP ของชุมชนสามารถเพิ่มมูลค่า และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่คนในชุมชน ส่งผลให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีที่เป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ (Community Development Sisaket Office, 2018 : 25-30) ดังนั้น บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จึงเป็นหมู่บ้าน ที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาวิจัย

เกี่ยวกับแนวทางทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้และขยายผลสู่หมู่บ้านอื่น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในเขตพื้นที่บ้านห้วยน้ำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีการวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านห้วยน้ำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

2. กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน การท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถี บ้านห้วยน้ำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น นักวิชาการด้านวัฒนธรรม เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล ตัวแทนกลุ่มอาชีพกลุ่ม OTOP ในชุมชนบ้านห้วยน้ำ กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 65 คน

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวนทั้งสิ้น 23 คน กับหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล จำนวน 2 ตัวแทนกลุ่มอาชีพ กลุ่ม OTOP ในชุมชน บ้านห้วยน้ำ จำนวน 5 คน กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 5 คน

2. การสนทนากลุ่มย่อย โดยดำเนินการประชุมจากกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวนทั้งสิ้น 12 คน ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่นจำนวน 1 คน ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ กลุ่ม OTOP จำนวน 3 คน กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 3 คน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล จำนวน 1 คน

3. การประชุมนำเสนอเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชน และร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลสู่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล จำนวน 2 ตัวแทนกลุ่มอาชีพ กลุ่ม OTOP ในชุมชนบ้านห้วย จำนวน 5 คน กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 5 คน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 5 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน และรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอข้อมูลรายงานแบบพรรณนาความ (Descriptive)

ผลการวิจัย (Research Results)

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในเขตพื้นที่บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ชุมชนได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไว้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการแบบผสมวิธีทั้งแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้งคือ มีการสั่งการดำเนินงานจากผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานภาคที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนไปยังคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกชุมชนตามลำดับ และแนวนอน คือ การขอความร่วมมือจากทุกคนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน สมาชิกชุมชนมีสิทธิ์เสนอความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน และร่วมกันดำเนินการวางแผนงาน ร่วมกันลงมือปฏิบัติงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์และแก้ไขติดตามงาน โดยรูปแบบของการบริหารจัดการชุมชนจะมีโครงสร้างที่ชัดเจน คือ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ มีข้อตกลง กฎระเบียบของกลุ่มที่ชัดเจน ในขณะที่การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่มีรูปแบบบริหารโครงสร้างการดำเนินการจัดการอย่างชัดเจน โดยการดำเนินงานอาศัยโครงสร้างการทำงานของชุมชนโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำและประสานงานร่วมกับสมาชิกชุมชนในการจัดกิจกรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถีบ้านห้วย ตำบลน้ำคำ มีความโดดเด่นที่เห็นได้ชัด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวของชาวบ้านในชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยือนในชุมชนบ้านห้วยนักท่องเที่ยวสามารถสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ได้จากชาวบ้านทุกหลังคาเรือน รวมถึงการให้ความร่วมมือในการต้อนรับในการจัดการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม นอกจากนี้ชุมชนยัง

ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดกระบวนการองค์ความรู้ในการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมของ (1) คนในชุมชน (2) ภาครัฐเครือข่าย และ (3) หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายตามแผนงานที่ได้วางไว้

2. การจัดทำแผนชุมชนท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบายการพัฒนาส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนบ้านห้วยน้ำ โดยผ่านความเห็นชอบจากมติที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนขึ้นเพื่อตอบสนองต่อศักยภาพ โอกาส และปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดต่าง ๆ ของชุมชน เพราะแผนชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน โดยแผนชุมชนเกิดขึ้นจากคนในชุมชนและอาจเกิดจากองค์กรภายนอกชุมชนให้การสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเกิดแผนชุมชนจะส่งผลให้สมาชิกชุมชนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และรู้ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนไปในทางเดียวกัน นอกจากนี้แผนยังทำให้ทราบแนวทางของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของพื้นที่ รวมทั้งงบประมาณและแหล่งที่มาของงบประมาณที่มีความเป็นไปได้ และวิธีการประเมินผลความสำเร็จของโครงการเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ โดยปัจจุบันชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีบ้านห้วยน้ำ ตำบลน้ำคำ มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้านและบรรจุเรื่องการท่องเที่ยวเป็นวาระสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านโดยมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนการสร้างศักยภาพของชุมชน อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เทศบาลตำบลน้ำ เป็นต้น โดยการจัดทำแผนชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเน้นให้การท่องเที่ยวชุมชนยังคงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมเดิมในการเป็นจุดขายของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นในชุมชนยังคงให้มีความเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตของชุมชนด้วย ซึ่งเป็นการสืบสานและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นสิ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมในอดีตเชิงรูปธรรม ทำให้เกิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชนได้เห็นประโยชน์ร่วมกัน

3. ความพร้อมในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถี เพราะการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเกิดจากการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมเยือนเที่ยวชมชุมชน โดยเน้นการนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต

ศาสนา วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นต้นทุนชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้มีการกำหนดรายการนำเที่ยวเชื่อมโยงไปยังพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้เกิดความหลากหลายของโปรแกรมและเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมและรู้สึกถึงความคุ้มค่าที่ได้มาเที่ยวและเป็นการเพิ่มมูลค่าของเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนให้น่าสนใจมากขึ้น ซึ่งหากชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีทุกชุมชนมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงความต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นระบบมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดความรู้สึกที่ดีและแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพร้อมที่จะส่งต่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อจะให้กลับมาใช้บริการในครั้งต่อไป

4. การเตรียมความพร้อมด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกบ้านหัวาน ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวที่สะดวกในการเดินทาง เพราะระยะทางที่ใกล้กับตัวเมือง และเส้นทางการเดินทางสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้หลายเส้นทางสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในปัจจุบันที่ทางชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีได้จัดเตรียมไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว มีตั้งแต่สื่อประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกเส้นทาง ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ ป้ายสถานที่กิจกรรมในชุมชน ขาดเพียงส่วนของที่พักที่ยังไม่ได้ดำเนินการตามแผนงานโดยแผนการสร้างที่พักประเภทโฮมสเตย์เป็นหนึ่งในแผนการดำเนินงานที่ทางชุมชนได้กำหนดไว้ในอนาคตเพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว และจะดำเนินการเพิ่มรูปแบบการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนชุมชนบ้านหัวานด้วย

5. การจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานด้านท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถีสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหัวานเป็นคณะกรรมการที่มาจากโครงการการทำงานของชุมชน ยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นโครงสร้างชัดเจน อาศัยการดำเนินงานที่มีผู้นำที่เป็นผู้ใหญ่บ้านร่วมกันกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่มีประสบการณ์ในงานพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านมาดำเนินงานร่วมกัน โดยผู้นำชุมชนมีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชนมาร่วมกันออกแบบ แนวทางการท่องเที่ยวชุมชน และนำไปเสนอต่อที่ประชุมของหมู่บ้านเพื่อให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกัน การดำเนินการในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการประสานงานและทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้สมาชิกชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้นำไปสู่การพัฒนาให้การบริหารจัดการชุมชนประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนสู่กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในเขตพื้นที่บ้านห้วยน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยเลือกประเด็น นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการแบบผสมผสานวิธีทั้งแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้งคือ มีการสั่งการดำเนินงานจากผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนไปยังคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกชุมชนตามลำดับ และแนวนอน คือ การขอความร่วมมือจากทุกคนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน สมาชิกชุมชนมีสิทธิ์เสนอความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน และร่วมกันดำเนินการวางแผนงาน ร่วมกันลงมือปฏิบัติงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์และแก้ไขติดตามงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถีบ้านห้วยน้ำคำ มีความโดดเด่นที่เห็นได้ชัด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวของชาวบ้านในชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยือนในชุมชนบ้านห้วยน้ำคำ นักท่องเที่ยวสามารถสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ได้จากชาวบ้านทุกหลังคาเรือน รวมถึงการให้ความร่วมมือในการต้อนรับในการจัดการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดกระบวนการ องค์ความรู้ในการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนที่ช่วยผลักดันให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดังนั้น การมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากกระบวนการของการมีส่วนร่วมของ (1) คนในชุมชน (2) ภาคีเครือข่าย และ (3) หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายตามแผนงานที่ได้วางไว้ (Aksornphim, 2017 : 141-152) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการ เห็นได้จาก การเตรียมการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพียง สมาชิกให้ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงความกระตือรือร้นในการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีการหนุนเสริมทั้งจากระบบภายในที่เกิดจากชุมชนเอง และจากภายนอกที่เป็นหน่วยงานผลักดัน

2) ความพร้อมในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถี เพราะการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเกิดจากการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมเที่ยวชมชุมชน โดยเน้นการนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นต้นทุนชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้มีการกำหนดรายการ

นำเที่ยวเชื่อมโยงไปยังพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้เกิดความหลากหลายของโปรแกรมและเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมและรู้สึกถึงความคุ้มค่าที่ได้มาเที่ยวและเป็นการเพิ่มมูลค่าของเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนให้น่าสนใจมากขึ้น ซึ่งหากชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีทุกชุมชนมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนของตนเอง เพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีวิถีดั้งเดิมของชุมชน และชุมชนพร้อมที่จะส่งต่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการในครั้งต่อไป สอดคล้องกับ (Taweeburut, 2014 : 3-4) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ คือ การจัดโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยกำหนดจากชุมชนที่อาศัยความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อทำให้โปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เป็นสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยวและสร้างทางเลือกที่หลากหลาย ความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่และยังเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการซ้ำในครั้งต่อไปด้วย

3) การเตรียมความพร้อมด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก บ้านห้วยน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวที่สะดวกในการเดินทาง เพราะระยะทางที่ใกล้กับตัวเมือง และเส้นทางการเดินทางสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้หลายเส้นทาง สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในปัจจุบันที่ทางชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีได้จัดเตรียมไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว มีตั้งแต่สื่อประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกเส้นทาง ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ ป้ายสถานที่กิจกรรมในชุมชน ขาดเพียงส่วนของที่พักที่ยังไม่ได้ดำเนินการตามแผนงานโดยแผนการสร้างที่พักประเภทโฮมสเตย์เป็นหนึ่งในแผนการดำเนินงานที่ทางชุมชนได้กำหนดไว้ในอนาคตเพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว เพราะความพร้อมเหล่านี้เป็นเรื่องพื้นฐานที่ชุมชนท่องเที่ยวควรคำนึงถึงเป็นอันดับต้นๆ ในการเตรียมความพร้อมการต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมเพิ่มขึ้น (Kantha, 2017 : 59-60) กล่าวว่า ความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน องค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน มาตรฐานครบถ้วน เช่น สถานที่จอดรถ ไฟฟ้า เส้นทาง ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ที่พัก และอื่น ๆ ที่เพียงพอเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งให้นักท่องเที่ยวคำนึงถึงเมื่อต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น

4) การจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานด้านท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถีสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งมาจากคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนเป็น

ตัวแทนชุมชนในการร่วมกันผลักดันขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนให้สามารถพัฒนาต่อยอดได้อย่างต่อเนื่อง และผลจากการที่คณะกรรมการเป็นตัวแทนชุมชนทำให้สามารถร่วมกันกำหนด จุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจของชุมชน และนำเสนอต่อการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเพื่อให้ได้ข้อสรุปในการดำเนินงานต่อไป โดยการดำเนินการในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการประสานงานและทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้สมาชิกชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาให้การบริหารจัดการชุมชนประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง (Keawkhum, et al. 2018 : 133 – 149) กล่าวว่าการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเพราะชุมชนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสนทนาการเสวนาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยชุมชน โดยได้นำความรู้และแนวคิดมาพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตามแนวทางของชุมชนได้ คัดเลือกในการจัดการกำหนดจุดแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยที่ชุมชนสามารถรองรับและพัฒนาได้ตาม ศักยภาพและความพร้อมของตนเองจนนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Body of Knowledge)

การบริหารจัดการชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งในชุมชนและหน่วยงานภาคี รวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดกระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้ในการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ชุมชนมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวเพื่อขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ให้มีศักยภาพและความพร้อมนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ และมีการกำหนดแผนงานในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งแผนงานการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมและเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ให้เป็นที่สนใจ เป็นสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว และสร้างทางเลือกที่หลากหลาย ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ซึ่งถือเป็นเรื่องพื้นฐานสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ในการเตรียมความพร้อมการต้อนรับนักท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ การท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน มุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงรากเหง้าของชุมชน เน้นความยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างความ สมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว

สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน รวมถึง สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับผู้มาเยือน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนผลการดำเนินงาน ในทุกเครือข่ายพื้นที่ทั่วประเทศ ทบทวน และพิจารณาแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในอนาคต

1.2 ควรสนับสนุนแผนงานขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้ต่อเนื่องเพื่อยกระดับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว

1.3 หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ควรให้ความสำคัญ ส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้าน/ชุมชน OTOP นวัตวิถี โดยเปรียบเทียบในด้านปัจจัยบุคคล เช่น เพศ อายุ ถิ่นฐาน และอื่น ๆ เพื่อดูแนวโน้มของความพึงพอใจของบุคคลแต่ละประเภทที่มีต่อชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

2.2 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการดำเนินโครงการหมู่บ้าน/ชุมชน OTOP นวัตวิถี ในหลายพื้นที่ ที่มีการดำเนินงาน เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่ แต่ละภูมิภาค ว่ามีความสอดคล้อง หรือแตกต่างกันเพียงไร

เอกสารอ้างอิง (References)

- Aksornphim, J. (2017). "Strategy Management Of Community-Based Tourism towards the Sustainable in Nakhonratchasima." **Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn**. 12(3) : 141-152. [In Thai]
- Community Development Department . (2018). **Guide to Tourism Community Management OTOP Nawatvithi**. Bangkok : Community Development Department, Ministry of Interior. [In Thai]
- Community Development Sisaket office. (2018). **The way of life of Laos, Ban Wan Village, Laos ethnic tourism, Tambon Nam Kham, Mueang District, Sisaket Province**. Sisaket : Community Development Sisaket office. [In Thai]

- Kantha, C. (2017). **Community Based Tourism : A Case Study Of Ban Rong Fong, Rong Fong Sub-District, Mueang Phrae District, Phrae Province.** A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement for the Degree of Master of Arts Program In Human and Social Development. Bangkok. Chulalongkorn University. [In Thai]
- Keawkhum, P. et al. (2018). “Community Based Tourism Management Baan Hong Hae.” **Dusit Thani College Journal.** 12(3) : 133-149 [In Thai]
- Taweeburut, T. (2014). **Guidelines for the Management of Ecotourism Based Chalae Community, Chalae Sub-District, Singhanakorn District, Songkla Province.** In A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development Prince. Songkla : Songkla University. [In Thai]